

In gesprek met Almatine Leene:

'De adem waarop we leven'

'Dansen is veel meer dan gewoon bewegen. Dansen staat voor een uitbundige uiting van lichamelijkeheid. En in de kerk vinden we dat best lastig.' Aan het woord is voormalig Theoloog des Vaderlands Almatine Leene (38). Zij is de eerste vrouwelijke predikant binnen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt en publiceerde onder andere *Samen dansen in de kerk. Als mannen en vrouwen op God lijken* (Buijten & Schipperheijn 2013) en samen met collega-theoloog René Erwich *Vuur dat nooit dooft* (2022) over gender, seksualiteit en theologie. *Handelingen* sprak met haar over het belang van dansen in de kerk en daarbuiten.

Wat zijn jouw eerste associaties met dansen?

'Ik heb er eigenlijk direct twee. De eerste komt uit mijn persoonlijke leven. Ik heb zestien jaar in Zuid-Afrika gewoond. Ik deed daar aan 'vast dansen', zoals ze dat noemen op zijn Afrikaans, zeg maar stildansen. In Afrika wordt heel veel gedanst, ook klassieke stildansen, op bruiloften en feesten. Hier in Nederland gebeurt dat eigenlijk niet spontaan – met z'n tweeën dansen. Ik mis dat wel. Laatst hebben mijn man en ik nog een keer gedanst in de woonkamer, gewoon om dat gevoel van toen weer even

terug te krijgen. We doen het te weinig. Ik doe het te weinig.

De tweede associatie is meer een professionele. Ik ben gepromoveerd op het onderwerp 'samen dansen in de kerk'. Het gaat dan om een specifieke manier om over de Triniteit na te denken, de *perichorese*. Gregorius van Nazianze gebruikt het al om over de twee naturen van Christus – goddelijk en menselijk – te spreken, als onderscheiden maar toch ook weer zo vermengd dat je ze nooit apart te zien krijgt. Johannes Damascenus gebruikt hetzelfde begrip *perichorese* om over de Drievuldigheid na te denken. De drie goddelijke personen – Vader, Zoon en Heilige Geest – zijn met elkaar versmolten als drie dansen in één dans. Ze gaan zo in elkaar op gaan tijdens de dans, dat het lijkt alsof er één iemand aan het dansen is, terwijl iedereen weet dat het er tegelijkertijd drie zijn.'

Hoe is dat behulpzaam?

'In de triniteitstheologie gaat het al snel over machtsverhoudingen. Het gaat in de theologische discussies dan over de vraag wie nu precies wie stuurt – de zogenaamde *missiones* – of wie nu precies wie heeft voorgebracht – de zogenaamde 'voortkomsten'.

Spreeken over 'Vader, Zoon en Geest' gaat bijna vanzelf over in spreken over machtsverhoudingen, wie gezag heeft in de triniteit, wie de baas is. Laten we niet vergeten dat Jezus geëxecuteerd is omdat Hij zich gelijk stelde aan de Vader. Het gaat vaak ook zo in de kerk: het gaat over het behouden van macht en controle en minder over openstaan voor de Geest. De dansmetafoor kan dat denken doorbreken en ruimte scheppen voor relaties, die gelijk

en inclusief zijn. In een triniteitsdans bestaat er geen leider, er zijn alleen deelnemers, die samen in en met elkaar de dans scheppen door die uit te voeren.'

Bij stijldansen leidt toch altijd één van beide partijen, meestal nota bene de man?

'Bij stijldansen is dat inderdaad het geval. Maar bij andere vormen van dans, bijvoorbeeld volksdansen of het dansen tijdens een *worship*-viering, zijn er veel meer mensen betrokken. In de *perichorese* zijn de dansers één en drie tegelijk. In die meer inclusieve vormen van dansen zijn de dansers dat ook: ze zijn samen één in één dans op één melodie, maar tegelijkertijd blijven ze ook allemaal apart en van elkaar te onderscheiden. En soms is het ook maar goed dat er iemand leidt. Anders

> 'Het leven is een kwestie van geven en nemen. Zoals je met dansen ook moet doen.'

wordt het een zootje. Als je maar niet met die rol vergroeid bent, er niet mee samenvalt.

Ik wil twee extreme manieren van denken vermijden. "Een man hoort altijd de leiding te nemen" is niet vruchtbaar, niet Bijbels en uiteindelijk niet christelijk. "Een man mag nooit de leiding nemen" is even absurd. Zo werkt het leven niet. Het is een kwestie van geven en nemen. Zoals je met dansen ook moet doen.'

Wat kan de kerk daarmee?

'Bijvoorbeeld dat leidinggeven geen vies woord is, maar dat het wel goed is om die leiderschapsfunctie te laten rouleren.

Bij elke dans neemt iemand het initiatief, geeft het ritme aan waarop een ander mee kan doen. Hetzelfde geldt voor genderrollen, zoals ik ook in mijn boek *Samen dansen in de kerk* heb geschreven. Ook dat is een dans, die er elke dag anders uit kan zien. In je eentje dansen is niet leuk, we mogen het vooral samen doen.

In bijbels perspectief is leiding nemen dienen. De koning is een koning omdat hij God dient en daardoor ook de mensen die aan zijn

> *'De Triniteit dient elkaar, zoals mensen elkaar ook behoren te dienen.'*

leiding door diezelfde God zijn toevertrouwd. Een profeet is een profeet omdat hij God dient en omdat hij door diezelfde God de opdracht krijgt het onrecht aan te klagen. Dat klagen is ook een dienstwerk. De profeten zelf werden er in ieder zelf niet beter van. Integendeel. De Triniteit dient elkaar, zoals mensen elkaar ook behoren te dienen. Christus is gekomen om mensen te dienen, lezen we in Filippenzen.'

Kan de huiver vanuit de christelijke kerken voor dansen niet ook te maken hebben met erotiek? Dansen is immers een intieme aangelegenheid, je raakt elkaar de hele tijd aan en niet alleen hand-op-hand.

'Dansen heeft ook een erotische connotatie, maar dansen is breder en rijker dan alleen dat. Ik kan mij herinneren uit Zuid-Afrika dat op feestjes oudere mannen maar wat graag de jongere meisjes ten dans vroegen. Ik vond het moeilijk te weigeren, maar het voelde niet altijd even zuiver.

De huiver in de kerk en daarbuiten voor dansen heeft wellicht meer te maken met de

ervaring van het verlies van controle. Niet voor niets zeggen we dat 'je in een dans kunt opgaan', de dans neemt het over. Daarom, in onze cultuur, horen alcohol, dansen en nachtelijke feestjes ook zo bij elkaar. We moeten geholpen worden de controle los te laten. Dat vinden we in de kerk echt wel moeilijk: we willen altijd *in control* zijn, zeker als het om liturgie in het kerkgebouw gaat.

Niettemin hoort die uitbundigheid wel bij het christelijk geloof. In de Bijbel zien we Jezus naar feesten en partijen gaan, waar zonder uitzondering wijn werd geserveerd en gedronken en waar naar alle waarschijnlijkheid ook werd gedanst. Het is een teken van diepe vreugde, zoals David danst als de ark weer terug is.'

Houd je een pleidooi voor meer gedans in de kerk?

'In de kerk en in de liturgie dansen we feitelijk met elkaar en met de Triniteit. Gebeden, zingen, feestvieren; het is de adem waarop wij leven, het is de adem van God, onze hartslag is het ritme onder onze dans. Jezus die over de leerlingen blaast. God die de mens de levensadem inblaast.'

Maar even concreet: kun je dansen in de kerk?

'Het ligt op de een of andere manier behoorlijk gevoelig. Toen ik nog predikant was in Stellenbosch (Zuid-Afrika) deden de kinderen met Kerst weleens een dansje in de kerk. Daar kwam altijd wel enige discussie over; niet iedereen vond dat even gepast. In de kerk waar ik nu predikant ben is een meisje dat altijd spontaan meedanst. Of er nu een psalm of opwekkingslied gezongen wordt, ze danst mee. Dat is mooi om te zien, want het ziet er natuur-

lijk uit. Als je muziek aan kinderen laat horen, beginnen ze automatisch met de billen te schudden en gaan de handjes hoog in de lucht. We leren dat blijkbaar af als we ouder worden, maar het zit dus wel in ons.

Er is niet veel ruimte om concreet te dansen in de kerk, behalve in evangelisch-charismatische kringen waar men lichamelijke uitingen veel meer gewend is. Misschien schuilt er wel een etnische dimensie onder de westerse danshuiver. Westerse mensen houden graag controle over hun emoties en ervaren snel ongemak met hun lichaam. Afrikanen gaan daar luchtiger mee om, zijn meer eigen met hun eigen lichaam en dansen daarom vaak ook makkelijker en beter. In het Westen houden we onze emoties opgekropt, kijk maar naar bruiloften en begrafenissen, erg uitbundig gaat het er niet aan toe. We ervaren het als verlies van decorum, iets dat we absoluut wensen te vermijden. Dat slaat ook door in onze perceptie van God. God is heilig en dus beheerst.'

Dat klinkt allemaal als moeilijk

'Ik denk dat er inderdaad niet heel veel ruimte is voor concrete dans in de wekelijkse kerk-liturgie. Ik vind het wel een uitdaging dat te proberen. Je bent misschien geneigd om dit soort experimenten vooral te separeren, ergens op maandagochtend op een doorde-weekse dag. Dan heeft het eigenlijk ook maar heel beperkt impact. De uitdaging is kijken of we dit soort controleverlies-momenten niet ook wat meer juist in de zondagse liturgie kunnen inzetten. Ik merk het aan mijzelf. Ik sta ook niet stokstijf tijdens het zingen. Ik beweeg op en neer, lichtjes, dat nog wel. En ik gebruik mijn handen tijdens het zingen, als dat zo uitkomt. Ik ontdek dat ook bij mijzelf.

Je moet niet vergeten dat ook in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt waar ik voor werk, veel aan het bewegen en veranderen is. Er komt steeds meer ruimte voor een ander soort liturgie, minder op het Woord alleen en met ruimte voor zintuigelijke ervaringen. Deze beweging is ingezet door de talloze worshipbands die ook in onze kerken gretig aftrek vinden. Alleen al door de opstelling van zo'n band met microfoons en instrumenten; dat vereist een andere indeling van de ruimte. En die andere indeling heeft effect op hoe de dienst wordt gevierd en ervaren.

> 'In de handeling van knielen schuilt weer een hele apart lichamelijke sensatie.'

In coronatijd preekte ik een keer over de drie magiërs die bij het Kind Jezus op bezoek komen, hun geschenken aanbieden en Hem aanbidden. Ik ben toen tijdens het gebed op mijn knieën gegaan. Het woord bij de daad voegen. Dat is spannend maar wel mooi. Vroeger leerden kinderen nog te knielen aan de rand van hun bed voor het slapen gaan. Nu zit iedereen, misschien gaan we een keer staan. Maar in de handeling van knielen schuilt weer een hele aparte lichamelijke sensatie. Daarin kunnen we veel leren van rooms-katholieken. Er zijn diverse lichamelijke bewegingen die uiting kunnen geven aan ons geloof. Uitbundig maar ook ingetogen.

Dansen is veel meer dan gewoon wat bewegen. Dansen staat voor een extatische uiting van lichamelijke die voortkomt uit een geestelijk besef van vreugde. En daar hebben we, ook in de kerk, ook in de liturgie, behoefte aan.' <